

УДК 373.1

В. Д. БУДАК

м. Миколаїв

ТОЛЕРАНТНІСТЬ – КЛЮЧ ДО УСПІШНОЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ

У статті розкривається взаємозв'язок освітніх вимог і людських та суспільних потреб, висвітлюються умови ефективної фахової підготовки майбутніх учителів. Поглиблюється поняття толерантності у відносинах між людьми та вчителями й учнями зокрема. Наголошується на необхідності технічного переоснащення навчально-наукової роботи у вищій школі, технологічній модернізації навчального процесу й оволодіння студентами новими інформаційними технологіями, посилення практичної підготовки випускників до майбутньої професійної діяльності.

Особливе місце у цій роботі відводиться вивченню та впровадженню педагогічних концепцій В. О. Сухомлинського, розкриваються можливі методи і форми цієї роботи науково-педагогічних працівників і студентів, учителів та учнів, підкреслюється необхідність дослідження наскрізних ідей ученого, які пронизують усі його концепти. Однією з них є ствердження непреложності толерантного поводження в соціумі, великому і малому – в усьому суспільстві та в обмеженій групі дітей.

Ключові слова: толерантність, принципи толерантності, підготовка фахівців, умови успішного навчання, модернізація навчального процесу.

Постановка проблеми. Освіта є пріоритетною сферою в соціально-економічному і культурному розвитку нашої держави. Саме через школу, загальноосвітню й вищу, реалізується державна політика, спрямована на зміцнення духовного потенціалу народу, розвиток вітчизняної науки, збереження культурної спадщини нації. Перехід від індустріального до інформативно-технологічного суспільства неможливий без упровадження ефективних методик навчання, максимальної індивідуалізації педагогічного процесу, створення умов для самонавчання й саморозвитку дітей, осмислення ними своїх можливостей і вироблення суспільно відповідальних життєвих орієнтацій.

Разом з іншими сферами громадського життя освітянська система переживає період радикального оновлення, внаслідок якого пріоритетом педагогічного процесу є розвиток окремої людини і суспільства загалом. У реформованій національній системі освіти ключова роль належить учителю, оскільки саме на нього суспільством покладена відповідальність за своєчасне виявлення і розвиток сутнісних особливостей дитини, її природних нахилів. Тому проблеми фахової підготовки майбутніх освітян – від профорієнтаційної роботи з учнями загальноосвітніх шкіл до випуску фахівців різних педагогічних спеціальностей усіх ступенів освіти та їх працевлаштування – завжди у центрі турбот вищої школи.

Оскільки в сучасних умовах глобалізації, за яких налагоджуються найширші комунікації між людьми і народами, державами і континентами, актуалізується проблема толерантного спілкування між усіма партнерами різних сфер діяльності, не оминає вона і педагогічної справи, що потребує уточнення терміна і поглиблення поняття толерантності. Саме слово толерантність англійською звучить як **Tolerance** і в перекладі означає **терпимість** [7], що потребує ширшого тлумачення цього поняття. Наприклад, латинською це слово перекладається як **терпіння** [8, 352]. Культурологи вбачають у цьому терпимість до чужих думок, ідей, вірувань, вчинків [6, 277]. В українській «Енциклопедії освіти» наводиться кілька пояснень толерантності, що тлумачиться як гуманізм, партнерство у співпраці, діалогова культура, здатність почути іншого тощо [2, 912].

У контексті освітніх проблем нам ближче поняття толерантності як партнерської взаємодії вчителя й учнів на засадах уваги до інтересів, потреб і можливостей усіх учасників педагогічного процесу, поваги до конкретної особистості з усіма її індивідуальними особливостями. Йдеться про толерантність як ключову умову виховання вільної та соціально свідомої особистості.

Виклад основного матеріалу. Оскільки В. О. Сухомлинський являє собою ідеальний для нинішніх умов концепт учителя, то має бути виразним ціннісним орієнтиром у професійній підготовці кожного майбутнього пе-

дагога на всіх напрямках цієї роботи. Важливим чинником успішної підготовки майбутнього вчителя до професійної діяльності є не лише вивчення, а й пропаганда та впровадження духовних ідей Василя Олександровича Сухомлинського, чиє ім'я з гордістю носить наш національний університет. Педагогічна концепція В.О. Сухомлинського охоплює розмаїті зв'язки кожної окремої людини з усіма проявами життя, насамперед природою і суспільством. Одна це не просто педагогічна філософія, яку мають опанувати студенти, а універсальний ключ до успішної життєдіяльності загалом, бо вся неосяжна позиція цього Просвітителя перейнята увагою і повагою до людини, передусім – дітей, які потребують дбайливого догляду в рази більшого, ніж папірть виноградної лози.

Слушно нагадати, що трохи більше, як через місяць – 16 листопада, майже до свята студентів усього світу, відзначатиметься й інша подія: Міжнародний день толерантності, в який 1995 р. на 28-й Генеральній конференції ЮНЕСКО проголошено «Декларацію принципів толерантності», що відповідають Загальній декларації прав людини й служать тим самим своєрідним гарантом гуманізації людських відносин. Звернімо увагу на одне з чільних правил толерантності, сформульованих у Декларації: «Люди за своєю природою розрізняються за зовнішнім виглядом, становищем, мовою, поведінкою і цінностями і мають право жити в мирі та зберігати свою індивідуальність» [4, 5].

Толерантність як терпимість передбачає повагу та розуміння, інших культур і народів, поглядів та людей, цінування та підтримку всього кращого із надбань цивілізації, але не вичерпується ними, бо важить значно більше і найближче асоціюється з поняттям людяності – головного в людині. Неважко помітити надзвичайну актуальність цієї сентенції в усі часи і для всіх людей. Відоме одкровення В. Сухомлинського: «Серце віддаю дітям» відкриває перед майбутнім і діючим педагогом яскраву програму обопільної діяльності вчителя й учнів на засадах любові й поваги, довіри й порозуміння, взаємодії та співрозвитку. Тоді не буде байдужості до навчання і професійного вибору, до результатів своєї педагогічної праці та навчальних досягнень школярів, народжуватиметься «чуття єдиної родини»

вчителів, учнів та їх батьків, які всі разом перейматимуться турботами про школу і державу, людину і суспільство, що входить до поняття соціального інтелекту, формування якого не припиняється ніколи, оскільки зумовлюється неперервністю поколінь.

Однією з умов успішного педагогічного процесу є його технологічна модернізація, що потребує забезпечення навчання відповідним програмним продуктом. У цій роботі важливо працювати на випередження, адже те, що студент опановує сьогодні, завтра має стати надбанням школярів. Чи не найбільше це стосується оволодіння сучасними інформаційними технологіями, без яких випускник середньої загальноосвітньої школи вже зараз виявляється неспроможним витримувати конкуренцію у здобутті спеціальності та на ринку праці.

Використання Інтернет, індивідуальних комп'ютерних програм значно розширює можливості як викладачів, так і студентів, тому сучасні інформаційні технології особливо вимогливі до якісних характеристик обладнання та його ефективного використання. Актуалізується проблема навчання кожного студента методам і прийомам застосування комп'ютерної техніки не тільки в одержанні певної інформації, а й у викладанні предметів шкільного курсу за спеціальністю. Однаково впевнено себе повинен почувати за комп'ютером не лише спеціаліст з інформатики, а й історик, філолог, психолог чи вихователь. Тому вже на першому курсі студенти усіх факультетів протягом двох семестрів мають вивчати «Основи інформатики», після чого їм пропонується спецкурс «Використання інформаційних технологій у професійній діяльності». Ці дисципліни складають значну питому вагу в навчальному процесі замість традиційної – «Обчислювальна техніка і технічні засоби навчання», що значно наближає підготовку фахівців до потреб сучасної школи.

Не лише оновлення, а й насичення потребує практична підготовка майбутніх учителів, які мають упевнено виконувати професійну діяльність, щойно прийшовши до школи. Рушійним чинником у справі фахового навчання мають стати на випускових кафедрах навчально-розвивальні центри, які б за своїм обладнанням, програмним забезпеченням та рівнем діяльності виявилися перспективною

моделлю майбутнього класу й уроку в очах завтрашніх учителів.

Перспективною у контексті дистанційного навчання є робота по створенню спеціалізованого центру розробки власних підручників і навчальних посібників на магнітних носіях. Стає можливим накопичення електронного фонду навчальної літератури університетської бібліотеки та комп'ютерних читальних залів у різних навчальних корпусах.

Приділяючи увагу розвитку сучасних електронних навчальних засобів, не забуваймо про більш звичні для використання «традиційні» підручники і навчальні посібники. Сформовані вже підходи до лекційних занять, під час яких основна увага студентської аудиторії приділяється записуванню матеріалу лекції за викладачем, віджили себе. Актуальним є питання розробки власних підручників та навчальних посібників із дисциплін, які б видавалися навчальним закладом, відповідали існуючим навчальним програмам і мали відбиток індивідуальності автора. Використання таких навчальних посібників значно підвищує як інформативність матеріалу, що викладається, так і ефективність його засвоєння шляхом підвищення уваги аудиторії та завдяки можливості її попередньої, долекційної підготовки.

У справі поліпшення підготовки фахівців важливим напрямом роботи університету є наукові дослідження та впровадження їх результатів у навчально-виховний процес підготовки майбутніх учителів. Зв'язок основної тематики науково-дослідних робіт університету з регіональними та загальнодержавними програмами сприяє тіснішому зв'язку вищої та середньої загальноосвітньої школи, педагогічної теорії з практикою. Проблема, до всього, і в тому, що студенти й молоді викладачі на початках свого входження у професію мають обмаль часу та матеріальних засобів для того, щоб зосередитися на дослідженні конкретних наукових тем. П. Блонський ще століття тому писав про те, що лише незначну частку свого життя може віддавати науці молодий дослідник, кандидат у викладачі, причому, саме молодість і рання зрілість найбільше відчужені в нього від справжньої наукової роботи: голодний, він все намагався скласти який залік чи екзамен, або «розганяв на 40 друк. арк. нікому непотрібні дисертації» [1, 40]. Мало того, писав П. Блонський, до сивого волосся цей учений

змушений був проходити ще й принизливу науку школярства та прислужництва, школу абсолютної духовної підпорядкованості, що витруювала з нього талант самостійності й оригінальності думки (там само). Так, до речі, зношувався талант і на його місце приходила бездарність. Мало того, цей бездар, як дотепно зауважує Блонський, перетворюється на активного невігласа – переслідувача науки: біолог починає критикувати Дарвіна, філософ – розносить позитивізм і захищає метафізику тощо. Звісно, ні про яку толерантність у цій ситуації мова навіть не йдеться. Але йшлося тут про стару вищу школу, бо наведені вище слова опубліковані 1919 року. І стосується це не тільки вчених, а й учителів: коли математик плутається в хащах Евкліда, він не просто поганий вчитель, а справжній злочинець, стверджує П. Блонський. Та саме тому ведемо нині обговорення толерантності, що вона є надійним запобіжником від змальованих П. Блонським негативних і ганебних наслідків. Отже, справа не лише в компетентності педагогів та їхній професійній майстерності, а й у морально-етичному факторі особистості вчителя, на чому особливо наполягав В. О. Сухомлинський.

Звичайно, у цій копіткій роботі недосить тих кількох лекційно-практичних занять із педагогіки та методик навчання, передбачених навчальними планами підготовки майбутніх учителів. Потреби повномасштабного теоретичного дослідження і практичного впровадження творчої спадщини В. О. Сухомлинського покликані хоча б частково задовольнити спеціалізовані науково-дослідні центри, науково-навчальні лабораторії, інші експериментальні майданчики, а також неформальні об'єднання викладачів і студентів: клуби прихильників та послідовників ученого, студентські тематичні гуртки та проблемні групи тощо. У процесі невимушеного спілкування однодумців формуються правила терпимого ставлення один до одного. Відбувається корекція самосвідомості, коли кожен замислюється над тим, як підійти до людини, що їй сказати, наскільки власна й чиясь поведінка відповідає усталеним суспільним цінностям і власним поглядам на Істину та Добро у стосунках між людьми. Справді, як буде правильно – критикувати людину, чи все ж таки її вчинки? Переконувати у власній правоті чи шукати компроміс? Сповідувати правила ав-

торитарної педагогіки і скласти собі імідж вимогливого вчителя чи усе ж дослухатися до особистісних потреб самих дітей тощо?

Зважаючи на те, з якою наполегливістю високорозвинуті країни проводять роботу по залученню з усього світу висококваліфікованих фахівців до власної науки, економіки, культури, маємо сьогодні приділяти належну увагу працевлаштуванню спеціалістів та забезпеченню умов їх подальшого професійного зростання. Соціальний аспект працевлаштування поки що не зовсім узгоджується в нас з особистісним, проте здобуті знання служать основою для розвитку людини на благо суспільства. Слід зважити й на економічний фактор: вартість підготовки одного вченого-гуманітарія в країнах із розвинутою ринковою економікою ще недавно складала близько 230 тисяч доларів США, вченого в галузі суспільних наук – 240 тисяч, інженера – 250 тисяч, лікаря – близько 650 тисяч доларів. Тепер ці цифри на порядок вищі.

Потрібно ще раз відзначити, що майбутнє країни зумовлюється рівнем системи її освіти.

V. D. BUDAK
Mykolaiv

TOLERANCE AS A KEY TO SUCCESSFUL PROFESSIONAL TRAINING OF TEACHERS

The article deals with the connection of educational requirements, human and social needs; the conditions for effective professional training of future teachers are highlighted. The concept of tolerance between people and teachers and students in particular is deepened. The necessity of technical retraining and research in higher education, technological modernization of the educational process and mastering new information technologies, strengthening of practical training of graduates for future careers are mentioned.

A special place in this work is given to the study and implementation of pedagogical concepts of V. O. Sukhomlynskyi, the possible methods and forms of work of teaching staff and students, teachers and students. The need for research of cross-cutting ideas of the scientist, that permeate all of his concepts, is emphasized. One of them is the statement of the inviolability of tolerant behavior in society, large and small – in the whole society and in a limited group of children.

Key words: tolerance, principles of tolerance, training of specialists, conditions of successful training, upgrading of educational process.

В. Д. БУДАК
г. Николаев

ТОЛЕРАНТНОСТЬ – КЛЮЧ К УСПЕШНОЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ УЧИТЕЛЕЙ

В статье раскрывается взаимосвязь образовательных требований, человеческих и общественных потребностей, освещаются условия эффективной профессиональной подготовки будущих учителей. Углубляется понятие толерантности в отношениях между людьми и учителями и учениками в частности. Отмечается необходимость технического переоснащения учебно-научной работы в высшей школе, технологической модернизации учебного процесса и овладения студентами новыми информационными технологиями, усиления практической подготовки выпускников к будущей профессиональной деятельности.

Особое место в этой работе отводится изучению и внедрению педагогических концепций В. А. Сухомлинского, раскрываются возможные методы и формы этой работы научно-педагогических работников и студентов, учителей и учащихся, подчеркивается необходимость исследования сквозных идей ученого, которые пронизывают все его концепты. Одной из них является утверждение непоколебимости толерантного поведения в социуме, большом и малом – во всем обществе и в ограниченной группе детей.

Ключевые слова: толерантность, принципы толерантности, подготовка специалистов, условия успешного обучения, модернизация учебного процесса.

Там, де вона є дійсно пріоритетною, успішно вирішуються всі інші суспільні проблеми, в тому числі – й економічні. Проголошуючи водночас першість людини, стверджуємо невмирущість нації і могутність держави. Толерантність у цьому контексті виступає центральним нервом, яких живить і рухає людські прагнення і суспільні потреби та можливості їх задоволення.

Список використаних джерел

1. Блонский П. П. Реформа науки. — Издание отдела народного просвещения М.С.Р. и К.Д., 1919. — 49 с.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
3. Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: моногр. — Черкаси : Вид-во ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. — 608 с.
4. Календар для вчителя сталого розвитку: Міжнародний день толерантності // Освітні коментарі. — 2011. — № 7—9. — 48 с.
5. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В.Г. Кремень. — 2-е вид. — К. : Т-во «Знання» України, 2011. — 520 с.
6. Культурологічний словник-довідник. — К. : ВД «Професіонал», 2006. — 328 с.
7. Онлайн словник Multitran: <http://www.multitran.ru/tolerance>.
8. Політологічний енциклопедичний словник: навчальний посібник. — К. : Генеза, 1997. — 400 с.

Стаття надійшла до редколегії 01.07.2014